

Figur 1. Valsörarnas första ejderskydd som tagits i bruk av en åda. Eventuellt just denna åda hittades senare äten utanför skyddet, uppenbarligen tagen av havsörn, och även boet var plundrat (Bredbådan 26.5.2019). Foto: Erik Isakson.

Valsörarnas biologiska station – verksamhetsberättelse för år 2019

NICLAS FRITZÉN & JAN HÄGG

Året 2019 utgjorde Valsörarnas biologiska stations 54:e verksamhetsår. I verksamhetsberättelsen presenteras utfört arbete samt en del resultat i korthet, medan större sammanställningar publiceras separat. Verksamheten inleddes den 22 april och stationen stängdes för vintern den 8 november. Totala antalet bemanningsdagar var 128 fördelat på drygt 60 personer. Som stationschef fungerade Niclas Fritzén och till Valsörskommittén hörde därtill Jan Hägg, Tuija Warén, Gunnar Stara och Ralf Wistbacka. Kommittén fungerade på ideell basis medan stationschefen avlönades på deltid motsvarande två månadsverken. För båttransporterna anlätades lokala skeppare, men även med stationschefens egen båt samt i samband med Forststyrelsens

besök kunde stationens bemanning få skjuts. Verksamheten finansierades genom bidrag av Svensk-Österbottiska Samfundet, Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten, Nordenskiöldsamfundet i Finland, Svenska Kulturfonden, Waldemar von Frenckells stiftelse, Svenska Litteratursällskapet och BirdLife Finland. Stationschefskapet finansierades av Harry Schaumans stiftelse. Biologiska stationen framför ett stort och varmt tack till alla finansiärer, till dem som utfört den vetenskapliga verksamheten, till talkoarbetare och alla andra medarbetare samt till Björkö delägarlag på vars marker verksamheten på Valsörarna utförs.

Fågelstationsverksamheten

Stationen fungerar även som officiell fågelstation. Till fågelstationsverksamheten räknas traditionellt flyttfågel- och annan fågelobservationsverksamhet, ringmärkning men även den regelbundet återkommande karteringen av häckande skärgårdsfåglar (utfördes senast 2018 och följande gång 2021). En utförligare rapport över fågelstationsverksamheten har författats av Jan Hägg (Valassaarten lintuasema – Miehitys ja havainnot 2019, endast på finska) och finns att nedladdas via OA:s webbsida (www.oa.fi/om_oss/rapporter). Med avseende på fågelobservationer och uppföljning av fågelflyttning var 2019 ett genomsnittså. På våren låg fokus på flyttfågeluppföljning och på hösten därtill på pärluggleringmärkning. På hösten kompletterades verksamheten också med traditionell stationsringmärkning. För fågelstationens del var bemanningsdagarna (räknas utgående ifrån ifyllda stationsblanketter) 81, d.v.s. markant fler än föregående år (54). De personer som innehade flest bemanningsdagar gällande fågelstationsverksamhet var Ari Lähteenpää (34 st.), Jan Hägg (23 st.) och Tuija Warén (14 st.). Fågelstationen bemannades av ca 19 personer under året, av vilka två i första hand utförde skärgårdsfågelundersökningar. Totalt observerades 181 fågelarter under året, vilket är fler än långtidsmedeltalet 174, och en av dessa, svart svan, utgjorde en ny art för Valsörarna. Antalet ringmärkta fåglar uppgick till 1734 (1439) fördelat på 37 (23) olika arter (fjölårets siffror inom parentes), majoriteten ringmärktes under höstperioden. De arter som det ringmärktes flest individer av var talgoxe (609), gråsiska (410), stjärtmes (237), blåmes (102), pärluggla (85) och sidensvan (85). Knölsvan och vitryggig hackspett blev nya ringmärkningsarter för stationen. Gällande återfynd av tidigare ringmärkta fåglar finns flera ”långväga” fynd, bl.a. en stjärtmes som ringmärktes 18.9 i Gumbaritsy vid sjön Ladoga och som återfångades på Valsörarna (688 km) 21 dagar senare, en pärluggla som ringmärktes på Valsörarna 15.9 och som påträffades 14 dagar senare i Norge (672 km) samt två

tordmular som ringmärkts som boungar på Valsörarna åren 2012 och 2013 och som nu uppenbarligen häckar i Kotka. Noteras bör också den silltrutsunge som ringmärktes av Risto Juvaste på Valsörarna 2003 och som senaste sommar, drygt 16 år senare, återsågs i Tammerfors. För övriga återfynd se tabell 1.

Våren

Fågelstationsverksamheten som inleddes 22.4 var under våren uppdelad i två perioder. Den första avslutades 5.5 och den andra tog vid först 15.5 och pågick till början av juni (3.6). Bemanningdagarna på våren var 31, vilket är klart bättre än föregående år (23 dagar). Fjällvråkens flyttning var redan som mest intensiv då bemanningen inleddes och antalet observationer av arten blev därför få (107). I fråga om tranan inleddes studierna i slutet av flyttperioden och därför blev observationerna av flyttande tranor fåtaliga (199). Under de arktiska flyttfåglarnas flyttperiod (den s.k. arktikan) var bemanningssituationen klart bättre. Trots att bemanning saknades i början av perioden kunde en god översikt av de arktiska arterna flyttning erhållas. År 2019 noterades hela 6365 flyttande lommar, vilket är nästan tre gånger fler än år 2018. Över 41 000 svärter och sjöorrar, endera flyttande eller kretsande, noterades, vilket var aningen fler än föregående år. Majoriteten av dessa var liksom tidigare år sjöorrar. Alfåglarnas antal under arktikan på Valsörarna brukar vara litet, men var under denna vår större än normalt. I samband med observationsarbetet och flyttfågeluppföljningen påträffades en del rariteter. Till de intressantaste hör en hane av stäpphök som under tre dagar (23–24.5) uppehöll sig på Ebbskär. Observationer av andra sparsamt förekommande arter var t.ex. bredstjärtad labb (5.5), flyttande och stationär praktejderhane (5.5 och 27.5), den på Valsörarna sällsynta turkduvan (19–20.5), brun glada (20.5), flyttande sillgrissla (23.5) och en svart rödstjärt i hondräkt på fågelstationens gård den 23.5 (observerades först från stationens skrivbord

Figur 2. Sju personer deltog i Tornens kamp den 4.5 vid vindskyddet på Tuorelaskatan. Totalt 65 fågelarter observerades under det 8 timmar långa evenemanget med nysnö på marken. Foto: Niclas Fritzén.

Tabell 1. Det senaste årets kontroll- och fynddata över fåglar som fångats på Valsörarna, samt två tordmular som saknades i fjolårets tabell. Individer som både ringmärkts och återfångats på Valsörarna samma säsong listas inte. Arterna i systematisk ordning och kronologiskt enligt ringmärkningsdatum. Förkortningar: kv=kalenderår, pm=årsunge i fält, pp=bouge, Vals=Valsörarna, NO=Norge, SE=Sverige, RU=Ryssland, Vb=Västerbotten, Vn=Västernorrland.

Art	Ringm.dag	Ålder	Ringm.plats. (ringmärkare)	Fynddag	Fyndplats (ringmärkare)	Avstånd
Silltrut	14.7.2003	pm	Vals (R. Juvaste)	20.8.2019	Tammerfors (H. Koskinen)	257 km
Tordmule	17.7.2012	pp	Vals (P. Peura)	10.7.2018	Eteläkari, Kotka (P. Riivari)	477 km
Tordmule	12.7.2013	pp	Vals (P. Peura)	10.7.2018	Suntkeri, Kotka (P. Riivari)	473 km
Pärluggla	21.9.2017	+2kv	Karleby (S. Vikström)	27.9.2019	Vals (P. Peura)	114 km
Pärluggla	25.6.2018	1kv	Røåsen, Rennebu, Trøndelag, NO	27.9.2018	Vals , (P. Peura)	557 km
Pärluggla	15.9.2019	2kv	Vals (I. Nousiainen)	29.9.2019	Rustadstuen, Akershus & Oslo, NO	672 km
Pärluggla	28.9.2019	1kv	Vals (T. Osala)	12&26.10.19	Korsholm (J. Pikkarainen)	29 km
Stjärtmes	18.9.2019	?	Gumbaritsy, Leningrad, RU	9.10.2019	Vals (I. Kreivi)	688 km
Blåmes	22.4.2019	2kv	Korsholm (A. Laitinen)	14.10.2019	Vals (A. Laitinen)	51 km
Talgoxe	9.10.2018	1kv	Säppi (J. Laitasalo)	10.10.2019	Vals (I. Kreivi)	215 km
Talgoxe	4.10.2019	1kv	Jurmo (J. Virtanen)	11.10.2019	Vals (I. Kreivi)	400 km
Talgoxe	9.10.2019	+1kv	Vals (I. Kreivi)	10.10.2019	Holmön, St. Fjäderägg, Vb, SE	45 km
Talgoxe	11.10.2019	1kv	Holmön, St. Fjäderägg, Vb, SE	13.10.2019	Vals (J. Kannonlahti)	42 km
Talgoxe	12.10.2019	+1kv	Vals (J. Kannonlahti)	23.10.2019	Kramfors, Berghamn, Vn, SE	158 km

genom fönstret). I slutet av maj hördes näktergal under två dagar och lundsångare under fyra dagar.

Den 4.5 deltog ett lag på sju personer i den nationella lekfulla tävlingen Tornens kamp från Valsörarnas fågelobservationsplats (staijilavan) på Tuorelaskatan (fig. 2). Totalt 65 fågelarter observerades under det 8 timmar långa evenemanget, av vilka gravand och ringtrast noterades som de intressantaste arterna. Därtill sågs och hördes en visslande utter vid stranden.

Sommaren

Undersökningarna av ejder och svärta (se nedan) som inleddes i maj fortsatte under juni och juli månader, och även populationerna av hus- och ladusvala uppföljdes (se nedan). I samband med dessa ifylldes inte fågelstationsblanketter på traditionellt sätt och endast fyra stationsblanketter blev således ifyllda under sommarperioden.

Sporadiska observationsdagar uppgick ändå till hela 17. Trots att sommarens observationsverksamhet var mera tillfällig än vårens gjordes observationer av riktigt intressanta arter. En av de intressantaste observationerna var en svart svan (*Cygnus atratus*) som sågs i början av juni (1.6) utanför Båtviken, och som utgjorde en ny art för Valsörarna (nr 278). Följande dag hördes en sjungande sibirisk gransångare (gransångarens östliga *tristis*-underart) vid ugglefångstplatsen. Den fångades med hjälp av ljudattrapp och därefter ringmärktes och granskades den utförligt. Sista observationen av denna gjordes på samma ställe i mitten av juli. Lundsångare hördes under två dagar i början av juni. I början av juni kunde fortfarande sena arktiska flyttare noteras då en praktejderhane sågs tillsammans med lokala ejdrar 6.6 och 8.6 vid Båtslaget. I slutet av sommaren (13.8) gjordes en intressant observation av en vit häger som stod på en sten i Käringsund. Enligt observatörerna var det en ägretthäger, men de kunde tyvärr inte utesluta en albinistisk gråhäger. Enligt Tiira (www.tiira.fi) observerades ägretthägrar rikligt runt om i landet, och även i Kvarken sågs flera individer i augusti.

Hösten

Höstperiodens bemanning var väl sammanhängande och den första perioden med fokus på pärluggleringmärkning pågick oavbrutet under en dryg månads tid. Fågelstationen var bemannad från 8.9–13.10 och innehöll förutom pärluggleringmärkning och fågelobservationsarbete en mera omfattande stationsringmärkning från 5–13.10. I slutet av oktober bemannades stationen därtill under två tvådagarsperioder. Säsongen avslutades med en veckolång flyttfågeluppföljning i början av november (3–8.11). Stationsblanketter ifylldes under höstperioden för 46 dagar, vilket är betydligt bättre resultat än föregående år (29 dagar).

För periodens huvudfokusart pärlugglan uppfyllde fångsten till sin omfattning våra målsättningar, även om pärlugglevandringen fortfarande pågick då fångstverksamheten upphörde 13.10. Totalt ringmärktes 85 individer (79 ind. år 2018). Ytterligare gjordes kontroller av 2 pärlugglor som ringmärkts tidigare år (båda på annan ort), vilket var en anmärkningsvärt liten andel (2,3 %) av de totalt 87 infångade och den näst minsta andelen under hela 2000-talet.

Av övriga invasionsfåglar uppträdde talgoxen förhållandevis rikligt, rikligare än förra året. Stjärtmesar och kungsfåglar hade också en livligare invasion än föregående år, även om dagssummorna var måttliga och inga dagar med massförekomst observerades. Blåmesarnas invasion var förhållandevis sparsam liksom den var för tallitornas

Figur 3–4. Två tajgasångare ringmärktes på Valsörarna hösten 2019. På bilden t.v. en av dessa (foto: Jan Hägg). T.h: Tre ådor ringmärktes och försågs med geolokaliserare, som vid återfångst kan avslöja var ejdern uppehållit sig under vintern (foto: Niclas Fritzen).

del. Svartmesen uppvisade inget invasionsbeteende alls under bemanningsperioden.

Att försöka upptäcka rariteter hör till höstens tjusningar på stationen. Till dessa intressanta observationer hör bl.a. tajgasångare. Arten observerades under sex dagar (20.9–7.10) och två exemplar fångades och ringmärktes (fig. 3). Två vitryggiga hackspettar sågs i oktober (8.10 och 10.10) och den senare vitryggen fångades dessutom och blev stationens 151:a ringmärkta art genom tiderna. Andra rariteter var också strömsutare vid Norderstörs sund under två dagar i oktober (13.10 och 23.10) och en bredstjärtad labb som observerades under den sista bemanningsperioden i november (3.11).

Ejderprojekt

Ejderen har minskat kraftigt i Finland och klassas i senaste rödlistan som starkt hotad (EN). På Valsörarna finns nu omkring en femtedel jämfört med parantalet år 1996 (682 par). De senaste omfattande inventeringarna indikerar ändå en ökning från 95 par år 2015 till 151 par år 2018. År 2017 inledde OA en utförligare uppföljning av ejdern och dess kläckningsframgång på Valsörarna med målsättningen att få bättre kunskap om de faktorer som inverkar på ådornas och avkommans mortalitet på Valsörarna. På sensommaren 2017 placerades också 63 häckningsskydd av olika modeller ut för att erbjuda ör- och kråksäkrare boplatser. År 2019 utökades under-

sökningarna till att med geolokalisering försöka klargöra var de ejdrar som häckar på Valsörarna har sina övervintringsområden. I samband med att ådorna fångades för att försöka dem med geolokalisering placerades viltkameror ut för att övervaka bopredation samt för att ta reda på vad som händer efter att vi fångat ådor eller endast skrämt dem av boet vid sök efter bon eller vid misslyckade fångstförsök. Arbetet med att utreda övervintringsområdena är en viktig del i att klarlägga ejderns ekologi på Valsörarna och kunde ge viktig information kring huruvida även förhållandena på övervintringsområdena kan vara en delorsak till tillbakagången. Fältarbetet 2019 utfördes av Erik Isakson, Niclas Fritzen och Martti Hario.

I slutet av maj 2019 uppsöktes alla ejderbon på sex utvalda ejderskår. Bona märktes ut och i juni granskades kläckningsframgången samt predation. Elva av bona övervakades dessutom med viltkamera och vid tre av dessa hade ådan strax innan fångats framgångsrikt med håv. Ådorna försågs med geolokalisering på vänster ben samt ringmärktes med traditionell plåtring och grön färgring på höger ben (fig. 4). Geolokaliseringen, som är av märket Biotrack MK3006, samlar data om dagslängd, temperatur och om ejdern är i en torr miljö eller i havet. Utgående från insamlade data kan ejderns position beräknas med några hundra kilometers noggrannhet, vilket är tillräckligt för att få veta om de övervintrar i södra Östersjön (som sydfinländska ådor) eller vid norska Atlantkusten (som en del av Svalbards ådor). För att erhålla data ur geolokaliseringen måste samma åda återfångas följande år. Projektet kommer således att fortgå flera år, då även ytterligare ejdrar fångas och förses med geolokalisering.

Alla 63 ejderskydd granskades sommaren 2019 då de första av dessa hade tagits i bruk av ådor som häckningsplatser (fig. 1), men häckningsframgången i dem låter vänta på sig. I ett ejderskydd på Bredbådan fanns en åda med tre ägg i sitt bo den 26.5, men eventuellt just denna åda hittades äten en bit ifrån skyddet den 30.5, uppenbarligen tagen av havsörn, och även boet var plundrat. På Malhöysen och Båtslaget fanns i ejderskydd ett plundrat ejderbo och ett påbörjat med ejderdun i. Därtill utnyttjades ejderskydd av häckande gråtrut, gräsand, grågås och storskrake.

Kartering av svärta och dess unproduktion

Svärtan klassas som sårbar (VU) i Finland. På Valsörarna har svärstammen minskat till en tredjedel jämfört med vad den var i slutet av 1970-talet och i början av 1990-talet. År 2016 inledde OA en noggrannare årlig uppföljning av svärta och dess unproduktion inom hela Valsörsarkipelagen, och även under de senaste åren har det kunnat skönjas en nedgång i antalet par.

Under 5–8 juni 2019 gjorde Erik Isakson en separat inventering av svärtpar då 67 par, 14 ensamma hanar och en flock med 8 hanar och 9 honor noterades (89 par och 8 ensamma hanar noterades år 2018) (fig. 5). Granskningen av ungpullar gjordes förhållandevis tidigt (20–25 juli) vilket innebär att nästan alla observerade ungar var små (klass 1), och sannolikt hade alla ungar ännu inte kommit ut på vattnet. Med tanke på att det under inventeringarna av svärtpullar 2016 och 2017 sågs inga pullar respektive en pull var resultatet år 2019 mycket glädjande. Hela sju svärtpullar med totalt 58 ungar sågs på vattnet i skärgården under inventeringen. Det goda resultatet beror säkerligen delvis på en ovanligt utförlig inventering som gjordes i ett tidigt skede under flera dagar med idealiska vindstilla förhållanden, men det är inte heller otänkbart att de senaste årens avlägsnande av mårddhundar kan ha haft en gynnsam effekt på kläckningsframgången. Tyvärr fanns inte resurspersoner att göra ytterligare uppföljningar för att se hur stor andel av ungar som överlever till större storleksklasser, något vi hoppas på till kommande år. Under inventeringen observerades också följande andfågelkullar på vattnet i skärgården (antal pullar/ungar totalt): storskrake 9/55, småskrake 3/27, skrake sp. 2/6, ejder 2/13, vigg 2/5, sångsvan 1/3, knölsvan 1/1 (även ett grågåspar med en unge dokumenterades av viltkamera). Vid ett par besök till Käringsund, som inte omfattas av den egentliga svärtpullinventeringen, noterades därtill följande pullar: svärta 1/7, vigg 11/85, gräsand 6/36, skedand 1/5, kricka 1/3 och stjärtand 1/6. Käringsund verkar vara ett eldorado för födosökande sjöfågelkullar, där pullarna kan söka sig in i strandvegetationen undan bevingade predatorer.

I slutet av maj–början av juni observerade Martti Hario även svärthanarnas beteende för en studie kring andfågelhanens roll i fortplantningen, d.v.s. hanens satsning på bevakandet av sin hona i förhållande till sitt eget födosök, och hur detta påverkar häckningsstrategin hos olika arter.

Sjöfågelholkar

Alla 67 sjöfågelholkar (53 för storskrake, 7 för knipa och 7 för salskrake) som placerats ut 2016 och 2017 granskades 21.5–6.6 av Erik Isakson. I 16 stycken konstaterades häckning av storskrake, d.v.s. i en fler än år 2018. Ingen storskrake häckade i biologiska stationens utedass efter att den gamla bajslådan ersatts av en med högre kanter.

Svalor

Hus- och ladusvalor inventerades utförligt på Valsörarnas huvudöar vid tre tillfällen av Niclas Fritzén och Erik Isakson, med fokus på stations-/hamnområdet i norr, om-

Figur 5. Erik Isakson spanar efter svärtkullar. Åtta svärtkullar med totalt 65 ungar sågs på vattnet under inventeringen 20–25.7. Foto: Niclas Fritzén.

rådet kring fyren och vid Båtviken. Totalt 19 *hussvalbon* konstaterades. Av dessa var hela 16 i konstgjorda betongbon (se verksamhetsberättelserna för 2017 och 2018), ett i en grå flugsnapparholk medan endast två var naturbon byggda av lera. *Ladusvalhäckningar konstaterades totalt 13*, men ett av bona med ungar i hade plundrats (av skogsmård baserat på spillningsfynd) vid granskningen 12.7, men samma par häckade senare framgångsrikt i närheten. Av ladusvalorna häckade hela tio par inne i Livbärgarskjulet, och alla dessa hade ungar i boet 12.7. Två av ladusvalparen häckade på utsidan av byggnader på vattbrädan ovanför fönster. Konstateras kan således att de nya betongbona framgångsrikt tagits i bruk av den starkt hotade (EN) hussvalan och att bevarande av Livbärgarskjulet har varit av avgörande betydelse för den numera nationellt sårbara (VU) ladusvalans population på Valsörarna. Noteras kan också att även svalans vägglus (*Oeciacus hirundinis*), vilken verkar vara vanlig på Valsörarna och som sannolikt gynnas av mångåriga betongbon, klassas som sårbar (VU) i nyaste rödlistan.

Vresros

Två talkon för att bekämpa den invasiva vresrosen genomfördes, den 20.7 och 17–18.8, med nio respektive fem deltagare. Vid det första talkot utfördes bekämpningen på Lilla Långbådans södra strand. Vresrosförekomsterna här består av några stora bestånd i mitten av udden och spridda små buskar både väster och öster om dem. Buskarna öster om de stora bestånden som i fjol bekämpades kemiskt granskades och befanns döda. Vid det andra talkotillfället bekämpades vresrosor vid Valsörarnas norra del, på Tuorelaskatan, Tuorelarevet och Käringbådarna, där det också gjorts bekämpningsinsatser tidigare år. För fältarbetet ansvarar Lise-Lotte Flemming.

Figur 6–7. Mustaschfladdermusen (foto: Kati Suominen) och halsstekeln *Xiphydria picta* (foto: Niclas Fritzen) blev nya arter för Valsörarna.

Stationstalko

Ett tvådagars stationstalko med 13 deltagare ordnades 17–18 juli då Livbärgarskjulets restaurering fortsatte. Östväggen och nordgaveln rödmyllades efter att en del fasadbräder och lockläktar förnyats (fig. 9). Två stycken mastfötter för ett kommande radiotelemetriprojekt borrades och installerades i stenar (se under radiotelemetriprojekt). I samband med stationstalkot bekämpades även vresros.

Spindelundersökningar

Inga egentliga spindelundersökningar utfördes men en ny art för Valsörarna stöttes på i samband med annan verksamhet. En individ av hållhoppspindel (*Pseudeuophrys erratica*) sågs på väggen till fyrvaktarnas bastubyggnad den 12.7 (se pärmens insida). Hållhoppspindeln, som oftast ses på stenblock eller trädstammar, utgör Valsörarnas 227:e spindelart.

Insekter

Intresset för insekter på Valsörarna har ökat delvis som en följd av projektet Kvarken Fladas insektundersökningar vid Käringsund 2017 och 2018. Esko Viitanens fynd av den mycket sällsynta svampmyggan *Gnoriste apicalis* i detta material, föranledde ett besök till Valsörarna i början av juli 2019, bl.a. för att göra kompletterande insektinsamlingar samt att undersöka vilken nektarväxt med djup blombotten

vid Käringsund som kunde vara föremål för svampmyggans ovanligt långa proboscis (sugsnabel). Redan efter ett kort besök föreföll det ganska klart att kandidaten är gökblomster (*Lychnis flos-cuculi*) som blommar längs Käringsunds stränder just under svampmyggans aktiva period. I samband med besöket hittade Viitanen bl.a. en hona av den nästan två centimeter långa stekeln *Xiphydria picta* (tillhör familjen halssteklar) krypande på en murken al vid Käringsunds strand (fig. 7). Arten klassas som sårbar (VU) och verkade senast ha dokumenterats i Finland år 1965, d.v.s. för 54 år sedan. I samband med utredningarna kring stekeln, som lever som larv i död alved, kom det fram att det också finns färska fynd från Nykarlebytrakten som tyder på denna art. Lite senare på sommaren hittade Niclas Fritzén ytterligare exemplar i Livbärgarskjulet och i biologiska stationens vedlider. Dessas färgteckningar tyder på både *X. picta* och den allmänare kamelstekeln (*X. camelus*). Veden de kröp på, och ur vilken de uppenbarligen hade kläckts, härstammade från några träd som fällts ett par år tidigare på Tuorelaskatan för att förbättra sikten från fågelobservationsplatsen.

Vid Storbärgningens myrkanter gjordes därtill av Niclas Fritzén en undersökning av insekter som lever på murken björkved. Insekterna insamlades med hjälp av fyra barriärfällor (s.k. fönsterfällor) som samlar upp flygande insekter som krokar med en plexiglasskiva. Fällorna fanns utplacerade från 30.5–21.9. Delar av materialet har sorterats, och intressanta arter som redan i detta skede kan nämnas är jättesvampmal (*Scardia boletella*), bredhalsad varvsfluga (*Elateroides dermestoides*) och svampmyggan *Tetragoneura sylvatica*. Under denna länk hittas lista på det material Viitanen artbestämt av eget insamlat material och ur försterfällorna https://laji.fi/observation/list?keyword=Valassaaret_2019.

Fladdermöss

År 2019 var projektet KvarkenBats sjunde år. Projektet som inleddes år 2013 med undersökningar av trollpipistrellens migrationsrutten i Kvarken genom användning av passivdetektorer som registrerar fladdermössens ultraljud, omfattar idag i praktiken allt som rör fladdermössens förehavanden i Kvarkens skärgård. För tredje året i rad genomfördes KvarkenBats till delar inom ramen för det gränsöverskridande Interreg Botnia Atlantica-projektet Kvarken Flada, ett projekt med delvis överlappande målsättningar och med Forststyrelsen som huvudman (se kvarkenflada.org). Niclas Fritzén leder fladdermusprojektet KvarkenBats och var även fladdermusansvarig i projektet Kvarken Flada.

På fladdermusfronten var sommaren 2019 nästan lika händelserik som 2018. Ett

nytt rekord i antal ringmärkta fladdermöss på Valsörarna sattes, och det blev även en ny ringmärkningsart för området. Under våren gjordes försök att fånga fladdermöss under perioden 15.5–3.6 av Kati Suominen, Emil Skonbäck och Niclas Fritzén, men liksom under tidigare vårar har detta visat sig utmanande, och endast en nordfladdermushona fångades. Eftersom fladdermusen hade ringmärkts som årsunge föregående höst vid fyren är det inte otänkbart att den övervintrat på Valsörarna. Nordfladdermusen försågs med en radiosändare och lokaliserades följande dag i ett stenfält. Därefter tystnade radiosändarens signal och det förblev oklart om något hänt sändaren/fladdermusen eller om fladdermusen hade lämnat Valsörarna. Under augusti och september pågick fångst- och ringmärkningsverksamheten från 19 augusti till 18 september. Fångstverksamheten utfördes av Kati Suominen, Ville Vasko, Niclas Fritzén, Johanna Yliportimo, Anna Blomberg, Hanna Tuominen, Petra Rinne, Miika Kotila och Melissa Meyerhofer. Majoriteten av fladdermössen fångades med harpfälla medan några togs ur öppningsbara holkar eller fångades med slöjnat. Totalt ringmärktes 116 fladdermöss på Valsörarna, av vilka 90 var tajgaffladdermöss, 13 trollpipistreller, 10 nordfladdermöss, 2 vattenfladdermöss och 1 mustaschfladdermus. Ytterligare gjordes hela 11 återfynd (nordfladdermus 8 [inkl. den på våren], tajgaffladdermus 3) av fladdermöss som ringmärktes höstarna 2016–2018 på Valsörarna. Totalantalet ringförsedda fladdermusindivider som behandlades uppgick således till 128 (inkl. den på våren). Mustaschfladdermusen var det första säkra fyndet av arten för hela Kust-Österbotten liksom för provinsen *Oa* (fig. 6). Ett av höstens återfynd var en hane av nordfladdermus som ringmärktes vid fyren som vuxen 27.8.2016. Den fångades på nytt vid fyren 31.8.2017 då den försågs med en radiosändare. I slutet av augusti 2019 fångades den åter vid fyren hela tre gånger.

Alla 13 trollpipistreller försågs med radiosändare som sänder ut en individuell kod som känns igen av automatiska radiomottagarstationer. Sådana har inom ramen för Kvarken Flada varit utplacerade på Valsörarna och i Klobbskat på finska sidan och på svenska sidan från Holmögadd i norr till Lungön i Härnösand i söder. Mottagarstationen i Valsörarnas fyr indikerar bl.a. hur länge fladdermössen blir kvar på ön samt riktningen då de lämnar Valsörarna, medan de övriga registrerar fladdermössen efter att de lämnat Valsörarna. På grund av tekniska problem var två av stationerna ur funktion under migrationsperioden (bl.a. den på Holmögadd), vilket säkerligen inverkat på resultaten. Endast en av trollpipistrellerna som försågs med radiosändare på Valsörarna registrerades sex dagar senare på svenska sidan, vid Skagsudde i Örnsköldsvik, men de märkta individerna gav ändå intressant information om hur länge

Figur 8. Två radiosändarförsedda nordfladdermöss lokaliserades till detta stenfält på Valsörarna. Observationerna indikerar att stenfälten används som övervintringsplatser för fladdermöss. Foto: Niclas Fritzen.

trollpipistrellerna stannar på Valsörarna. Flera av trollpipistrellernas daggömslen lokaliserades med hjälp av radiosignalen till byggnader intill fyren på Valsörarna, och två till skogsområden, av vilka det ena med säkerhet var i en hålig björk. Fyndet var det första konstaterade daggömslet i naturhål för trollpipistreller på Valsörarna.

En ringmärkt nordfladdermus som setts under flera dagar i en fladdermusholk plockades ut den 17.9 och granskades och försågs med en radiosändare. Vid eftersök med manuell radiomottagare lokaliserades den 21.9, 27.9 och 5.10 till samma stenfält som den radiomärkta nordfladdermusen på våren hade sökt sig till (fig. 8). Den 12.10 hördes sändaren inte längre i stenfältet. Dessa observationer stöder hypotesen att de exponerade stenfälten på Valsörarna kan utgöra viktiga övervintringsplatser för fladdermössen.

Totalt har det under åren 2014–2019 ringmärkts 327 fladdermöss på Valsörarna, av vilka 224 är tajgafladdermus, 45 nordfladdermus, 44 trollpipistrell, 13 vattenfladdermus och 1 mustaschfladdermus.

Nytt radiotelemetriprojekt

Tack vare finansiering från Närings-, trafik- och miljöcentralen, Nordenskiöldsfundat i Finland och Waldemar von Frenckells stiftelse kunde vi år 2019 inleda pla-

Figur 9. Restaureringen av Livbärgarskjulet fortsatte på talko. Foto: Tuija Warén.

nerandet och uppbyggandet av ett nätverk av radiomottagare på Valsörarna. Med detta nätverk skall vi på ett sätt som inte tidigare varit möjligt kunna följa med fladdermössens rörelser på lokal nivå: vilka habitat de rör sig i, när de är aktiva, var de har sina daggömslen och yngelkolonier, var de övervintrar, när och om de lämnar Valsörarna och i vilken riktning. Utöver fladdermöss, lämpar sig nätverket för studier av en mångfald olika djurgrupper, från trollsländor till pärlugglor. Metoden som kommer att användas har sedan några år tillbaka utvecklats som ett open source-projekt i Tyskland och finns beskriven här <https://radio-tracking.eu/>. Därtill kan nätverket kompletteras med radiomottagarstationerna för migrerande fladdermöss som vi har utplacerade på båda sidor om Kvarken och som numera är en del av Baltic Sea Motus Network (<https://motus.org/data/project?id=223>).

På hösten 2019 ansöktes för det nya telemetriprojektet om finansiering via Svensk-Österbottniska Samfundets 100 års-jubileumsutlysning. Projektet blev ett av tre som valdes ut att få dela på den utlysta summan. Projektet har således en tvåårig finansiering (2020–2021) och kommer att färdigställas och tas i bruk 2020. Vi står nu inför en unik möjlighet att lyfta upp forskningen på Valsörarna på världskartan. Läs mer om projektet på <https://www.oa.fi/valsorarna/> under ”projekt”.

Exkursioner

OA ordnade den traditionella Valsörsexkursionen 18.5 under ledning av Karl Hamberg. Stationschefen som var på plats berättade om fladdermusprojekten och övrig verksamhet vid stationen. I exkursionen deltog 12 personer.

Övrigt

OA köpte på hösten en bryggplats i Svedjehamn, vilken skall kunna nyttjas för biologiska stationens bruk. Därtill införskaffades en flytbrygga som kommer att installeras vid biologiska stationen våren 2020. Ett begagnat gaskylskåp har köpts eftersom den tidvis stora bemanningen på stationen ibland kräver två kylskåp. Vindskyddet på fågelobservationsplatsen fick nytt genomskinligt plexiglas lagom till Tornens kamp. Bågarna till Livbärgarskjulets sex fönster har restaurerats av fma Antverk i Sundom, och kommer att sättas på plats 2020. Biologiska stationen har under året mottagit donationer, vilket noteras med tacksamhet. Erik Isakson donerade en ny Hörby Bruk-paketkärra till stationen, med vilken packning och tunga föremål skall kunna transporteras mellan bryggan och stationen, och tidigare stationschefen Gunnar Stara donerade en uppsättning Hackman Savonia-bestick och Luminarc-dricksglas.

Publikationer och rapporter år 2019 med anknytning till verksamheten på Valsörarna

- Fritzén, N.R. 2019: [Under extremförhållanden – färgens inverkan på temperaturen i fladdermus-holkar II](#). — OA-Natur 21: 16–19.
- Fritzén, N. & Hägg, J. 2019: [Valsörarnas biologiska station – verksamhetsberättelse för år 2018](#). — OA-Natur 21: 3–15.
- Fritzén, N. & Suominen, K. 2019: Lepakotutkimuksen tukikohta. — Lepakot 1/2019: 13–15.
- Kivistö, I., Tidenberg, E.-M., Lilley, T., Suominen, K. Forbes, K. M., Vapalahti, O., Huovilainen, A. & Sironen, T. 2019: First Report of Coronavirus in Northern European Bats. — Vector-Borne and Zoonotic Diseases. <https://doi.org/10.1089/vbz.2018.2367>.
- Tidenberg, E.-M., Liukko, U.-M. & Stjernberg T. 2019: [Atlas of Finnish bats](#). — Ann. Zool. Fennici 56: 207–250.
- Wistbacka, R., Hario, M., Isakson, E. & Reunanen, P. 2019: [Skärgårdsfågelfaunan på Valsörarna år 2018](#). — OA-Natur 21: 20–40.
- Wistbacka, R., Isakson, E. & Hario, M. 2019: [Hög predation på ejderns bon inger oro för artens fortbestånd på Valsörarna](#). — OA-Natur 21: 41–47.